

Ключевые слова: *матеріально-технічне забезпечення, виробнично-комерційна діяльність, ресурсне забезпечення, ефективність, стабільність.*

Abstract.

Artemenko O.O. Peculiarities of the technical and technological providing of plant industry.

The challenges today before the agrarian economy of the state, lies primarily in overcoming the loss of agricultural production. Growing as an industry agriculture has traditionally been the most effective. Moreover, due to the effective functioning of the plant industry has the ability to act successfully and to develop and other directions of production activity of agricultural enterprises. The article notes that the implementation of all processes of commercial and production activity of subjects of agrarian production and the profit from this activity is impossible without the involvement and use of certain resources. The maximum efficiency of the agricultural production, particularly crop production, achieves the optimal combination of involved resources in the production process of the products. To date, unprofitable activities of agricultural enterprises has become a phenomenon which is much more common than the receipt of stable income from current operations. That is why finding ways to improve the economic situation in the agricultural sector should be performed focusing on the creation of conditions for the optimal provision of resources in the production process, as the main preconditions of successful implementation of industrial and commercial activities of enterprises.

Key words: *logistics, manufacturing and commercial activities, provision of resources, efficiency, stability.*

УДК 330.113.6

НЕОКОНСЕРВАТИВНА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ: СУТНІСТЬ ТА ДОСВІД

**ВОРОНЯНСЬКИЙ О.В., К.І.Н., ПРОФЕСОР,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Попри повсюдно декларовану концепцію неолібералізму, державне регулювання економічних відносин на протязі більш ніж вісімдесяти років є загальноприйнятою практикою в усіх розвинених країнах. У вітчизняній економічній науковій літературі ця практика зазвичай ототожнюється з кейнсіанською моделлю, що стала системним фактором розвитку, існування та занепаду «держави загального добробуту».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певні проблеми неоконсервативного регулювання економіки порушувалися в роботах зарубіжних авторів В. Автономова, Б. Барлехта, Е. Дж Барта, В. Волобуєва, Дж. Гіддера, К. Козлова, Ю. Кондратьєва, А. Лівшица, Р. Лукаса, В. Лонгапова, С. Смірнова, Л. Туроу, В. Усоскіна, М. Фельдстайна, М. Фрідмана, Ф. Хаєка, Дж. Шульца. Натомість вітчизняна наукова спільнота майже не приділяє уваги аналізу даної моделі.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є розгляд основних сутнісних характеристик та узагальнення досвіду реалізації неоконсервативної моделі державного регулювання, яка на початку 1980-х рр. прийшла на зміну кейнсіанству.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід до неоконсервативної моделі державного регулювання зумовили провал кейнсіанського регулювання макроекономічних процесів, кризові зміни, що відбувалися не лише в господарському механізмі та системі ринку, а й у всьому економічному базисі суспільства. За задумом творців цієї моделі і за очікуваними результатами вона мала стати антиподом кейнсіанської моделі. Однак у дійсності вона в більшому ступні стала не стільки альтернативою, скільки продовженням і розвитком своєї попередниці.

Теоретичні основи неоконсервативної моделі державного регулювання економічних процесів базувалися на ідеї «практичного монетаризму», тобто основних положеннях кейнсіанства, які були адаптовані до умов ринкової економіки недосконалої конкуренції (а фактично олігополії) та обмеженого зростання обсягу ринку. Як і класики економіки, представники даного напрямку розглядають ринкову економіку як саморегульовану систему, яка здатна забезпечити збалансоване зростання при повному використанні ресурсів і відсутності вимушеного безробіття за рахунок гнучкості цін, заробітної платні, відсоткових ставок і інших механізмів. Щодо економічних криз, то неоконсерватори вбачають їх головне джерело в помилках економічної політики держави. Вони вважають, що для успішного функціонування ринкової економіки достатньо економічної свободи, приватної власності і конкуренції. З цього випливає, що державне регулювання економіки має бути зведено до посилення, по-перше, позиції ринку і внутрішньофірмового планування за рахунок обмеження прямого державного втручання в економіку і, по-друге, індивідуалістичних начал [1].

Базовою макроекономічною умовою нормального розвитку економіки в неоконсервативній моделі залишався баланс грошового обігу і ринкового попиту. Стратегічні рекомендації «практичного монетаризму» виходили з уявлення про господарський цикл детермінований обсягом грошової маси та швидкістю її обігу[2]. Звідси відновлення західної економіки після криз 1970-х рр. здавалося можливим за допомогою стримування зростання грошової маси[3]. Другою складовою частиною неоконсервативної моделі державного регулювання була «теорія пропозиції». Один з авторів цієї теорії Б. Бартлетт виклав її сутність таким чином: «Найкращий шлях до економічного зростання пролягає через низькі податки і вільний ринок»[4]. Нарешті, третім елементом платформи неоконсерватизму вважається концепція «раціональних очікувань», автори якої рекомендують стимулювати сукупний попит не стільки за допомогою державного регулювання (як це було прийнято в кейнсіанстві), скільки через стимулювання психології бізнесменів-інвесторів [5].

Політико-правовий статус неоконсервативної моделі державного регулювання вироблявся на межі 1870-1880-х рр. і сприяв її швидкому впровадженню в економічне життя. В Англії вона реалізувалася як теорія і практика «тетчеризму», в історію США увійшла під назвою «рейганоміки», а в Японії іменувалася «стратегією національної економічної винятковості».

З найбільшими надіями і послідовністю вона впроваджувалася в США. Рейганоміка як доктрина і політика неоконсерватизму, публічно відкидаючи кейнсіанство, багато що запозичила з його практики. Як і раніше, висувалися ті ж цілі економічного розвитку, але тепер вони виглядали значно скромніше: «природна» зайнятість, помірна інфляція, «задовільне» економічне зростання, активне сальдо зовнішньої торгівлі. Законодавча підстава неоконсервативної моделі відрізнялася від кейнсіанської, з одного боку, скасуванням приблизно третини нормативів, положень та правових актів, які жорстко регламентували комерційну діяльність суб'єктів економіки. З іншого боку, приймався цілий ряд нових законів: про п'ятирічне планування федерального бюджету (починаючи з 1981 р); про податкову реформу 1981 – 1986 рр., яка значно знизила ставки оподаткування і замінила бюджетні (дефіцитні) методи державного регулювання податковими (стимулюючими); про федеральну підтримку дрібного бізнесу; про сприятливі форми фінансування наукових досліджень та впровадження інноваційних технологій.

Урядове регулювання як елемент неоконсервативної моделі державного регулювання національного господарства США повністю зберігалося на федеральному і місцевому рівнях, але ставало більш різностороннім: сприяло дрібному і середньому бізнесу, не заважало великому, направляло макроекономічні умови для їх процвітання, все більш активно взаємодіяло з ринком. Економічна основа неоконсервативної моделі в порівнянні з її попередницею радикально змінювалася. Про це свідчили три групи обставин. По-перше, приватизація різко скоротила число об'єктів державної власності в сфері матеріального виробництва. У США, Франції, Японії в середині 1980-х рр. була проведена приватизація державних коштів виробництва на багато сотень мільярдів доларів. Але при цьому продовжувала зростати частка державного присвоєння національного доходу, що досягала 35-40 % [6]. З цього зіставлення витікає, що приватизація державних підприємств компенсувалася зміцненням макроекономічних інструментів моделі державного регулювання (грошовий обіг, фінанси, виробнича, ринкова і соціальна інфраструктура).

По-друге, приватизація різко збільшила число виробників, посилила конкуренцію між ними, підвищила ефективність засобів виробництва, задоволення попиту. При цьому державне регулювання посилило підтримку малого бізнесу. Так, в США сприяння федеральних властей дозволило дрібним підприємствам створити в 80-і рр. близько 20 млн. робочих місць (понад половини загального приросту) і підняти частку дрібного бізнесу в «венчурному капіталі» до 68% на 1984 р. Із загальної суми державних закупівель товарів і послуг, що дорівнювала 170,1 млрд. дол., близько третини – на 49 млрд. дол. – закуповувалися у дрібного підприємця (1983 р.) [7]. Постійно зміцнювалися економічні зв'язки (прямі виробничі і непрямі ринкові) малого, середнього і великого бізнесу. За даними японського економіста Х. Окумури, на середину 1980-х рр. 66,5% дрібних і середніх фірм в обробній промисловості Японії були охоплені субпідрядними відносинами з корпораціями [8]. В результаті приватизації державне регулювання розширило свій вплив від колишньої макроекономічної сфери, на яку розповсюджувалася кейнсіанська модель, на всю економіку.

По-третє, відбувалося певне посилення конкуренції, яка з одного боку звужувала сферу державного регулювання, однак з іншого - вимагала подальшого розвитку його методів і форм для підтримання керованості економічними процесами з метою уникнення чергової кризи. Дана обставина зумовила зростання адаптивних властивостей

неоконсервативної моделі державного регулювання. І хоча організаційна структура державного регулювання в своїй основі залишалася незмінною, у взаємодії державного апарату і приватних фірм відбулися якісні зміни. Перш за все, якщо в рамках кейнсіанської моделі державний апарат у всіх індустріально розвинених країнах орієнтувався, як правило, на корпорації, що проявлялося навіть у тимчасовому поєднанні державного і корпоративного (приватно-монополістичного) регулювання, то неоконсервативна модель орієнтувала державні програми на всі категорії підприємців. Крім того, неоконсервативна модель перетворила характерні для кейнсіанства постійні прямі централізовано-економічні зв'язки індикативно – імперативного характеру на переважно індикативні, замінивши адміністративний примус приватних підприємств до виконання державних програм стимулюванням приватно підприємницького інтересу [9]. Органи державного регулювання все ширше практикували контрактні відносини між державними, приватними підприємствами та державою з метою реалізації загальнонаціональних програм. Так, у Франції відповідно до Дев'ятого плану (1985-1990 рр.), що містив 12 пріоритетних програм, підписувалися контракти двох типів: між центральними плановими органами та місцевою владою і між плановими органами, державними підприємствами і приватними фірмами[10]. Нарешті, неоконсервативна модель, на відміну від кейнсіанської, не передбачала контролю держави над цінами.

Практика реалізації неоконсервативної моделі в провідних індустріальних країнах збіглася з фазою підйому чергового світового економічного циклу 1983-1990 рр. Тому в оцінці її результативності слід відкинути той стереотип, який використовувався при аналізі дієвості кейнсіанської моделі державного регулювання (цілі програм і їх реалізація). Рациональніше, на нашу думку, оцінювати практику реалізації неоконсервативної моделі державного регулювання за декількома фундаментальними критеріями: її зв'язку зі структурою економічного розвитку, відповідність соціально-економічних програм пріоритетам суспільного прогресу а також рівень керованості циклічним перебігом відтворення.

Зв'язки неоконсервативної моделі зі структурою економічного розвитку носили як прямий, так і зворотний характер. Зміни, що відбувалися в сфері економічного базису, здійснювалися з її регулюючою участю (прямі зв'язки), нова структура базисних відносин була сприйнята і втілена в її економічній основі (зворотні зв'язки) і через свій несталий характер, зумовлений зміною базисних форм, потребувала позаекономічного закріплення шляхом створення

відповідних владних інститутів (прямі зв'язки) [11]. Апарат неоконсервативної моделі державного регулювання розробляв програми соціально-економічного розвитку відповідно до пріоритетів суспільного прогресу. Перш за все в національних програмах на 1980-ті рр. пріоритет віддавався новітнім технологіям і переходу до комп'ютеризації управління економічними процесами – від виробництва до біржової сфери. Наприклад, в Японії частка витрат на науково-дослідні роботи в ВВП у цей період досягла 2,5%, в США – 2,7, у Франції – 2,1%, а питома вага державних асигнувань в загальній сумі витрат на НДДКР досяг відповідно 19, 40 і 55% [12].

Крім того, неоконсервативна модель державного регулювання економіки широко використовувала методи нормативно-правової підтримки та податкового стимулювання приватних фірм з огляду на економічну кон'юнктуру. Як і раніше, органи державного регулювання використовували важелі активізації сукупного попиту, відкриваючи йому прямий вихід на стимулювання суспільного виробництва. Повному використовуючи цілий набір стимулів, неоконсервативна модель підтримувала сукупну пропозицію виробників-продавців, безпосередньо орієнтуючи підприємців на зниження витрат, зростання пропозиції, задоволення індивідуального і масового попиту.

Третім критерієм результативності неоконсервативної моделі державного регулювання економіки може служити рівень керованості циклічним перебігом відтворення. Даний критерій також характеризується суперечливими аспектами. Перш за все, явно неоднозначним може бути його оцінка з точки зору місця в перебігу економічного циклу. Почавши своє регулювання циклу 1980-х рр. з фази кризи, неоконсервативна модель не змогла скоротити цю фазу. Навпаки, криза виявилася найтривалішою за весь післявоєнний період. У той же час не можна заперечувати позитивного впливу неоконсервативного регулювання на фазу циклічного підйому. У США цей підйом розпочався в 1983 р. і завершився в 1990 р, ставши найбільш тривалим за всі 90 років ХХ ст.

Другим аспектом є сам зміст указанного підйому економіки. По-перше, циклічний підйом, хоча і виявився рекордним за тривалістю, але був явно нестійким: після млявого зростання економіки в 1983-1984 рр. настала стагнація промислового виробництва (1985- 1987 рр.). Після біржового краху в жовтні 1987 р., який є класичним зразком стихійного регулювання пропорцій за допомогою ринку цінних паперів, циклічний підйом прискорився. Так, в США середньорічний приріст реального ВВП збільшився до 4,4% в 1988 р в порівнянні з 1,6% в 1982-1985 рр. і 2,2% в 1985-1986 рр.. Норма безробіття

знизилися з 9,7% в 1982. р до 6,2% в 1987 р, впав і рівень інфляції з 9% в 1980 р до 4% в 1986-1987рр..[13, с.317-318]. Прибутки корпорацій (до вирахування податків) зросли з 132,1 млрд. дол. в 1975 р до 223,3 млрд. дол. в 1985 р., сума виплачених дивідендів за той же період збільшилася з 30,8 до 81,6 млрд. дол.[13, с.321-322]. Систематично збільшувався споживчий попит населення, що був основним стимулятором інвестицій. Головну роль тут грало зростання заробітної плати. Але і держава безпосередньо підтримувало зростання споживчого попиту населення через збільшення соціальних виплат. Їх загальна сума в США з 1970 р по 1984 р зросла з 170 млрд. дол. до майже 700 млрд. дол.[13, с.198].

Таким чином, на протязі 1983-1990 рр. в США спостерігалось відносно забезпечення ринкової рівноваги, однак розвиток економіки не став стійким. Це підтверджувалось негативними процесами в економіці передових країн, особливо США. Так, річна норма безробіття була вищою, ніж зростання зайнятості; бюджетний дефіцит став хронічним, а державний борг перевищив половину ВВП; розрив в рівні життя багатих і бідних поглиблювався; зовнішня заборгованість зросла. Врешті-решт, чергова економічна криза 1990-1992 рр. призвела до різкого падіння промислового виробництва і скорочення ВВП розвинених країн.

Висновки. Неоконсервативна модель державного регулювання економіки тимчасово віддала наступ кризового вирішення протиріч економічного циклу. Це можна оцінювати як задовільний рівень керованості економікою в рамках циклічного підйому. У цьому плані кваліфікація американським істеблїшментом даної моделі як *stop-and-go-policies* частково є правомірною. Однак разом з тим необхідно відмітити, що неоконсервативна модель державного регулювання економіки продемонструвала незадовільний рівень керованості процесом розв'язання суперечностей циклічного зростання.

Будучи розвитком кейнсіанської системи державного регулювання економіки, неоконсервативна модель в той же час висловлювала якісно вищий рівень цього регулювання. Вона спиралася вже на єдність макро- і мікроекономічних умов і регулювала їх взаємодію; сприймала багатогранну роль середнього і малого бізнесу і сприяла їхньому зростанню; відображала складну структуру господарського механізму, взаємодіяла з його компонентами (включаючи ринкове регулювання) і разом з ними намагалася регулювати фази економічного циклу. Разом з тим, хоча її результативність в часовому і змістовному аспектах виявилася вище кейнсіанської, її рівень керованості економічним розвитком, особливо

циклом 1980-х рр., залишився приблизно таким же. У результаті неоконсервативна модель, незважаючи на зазначені вище переваги, швидко вичерпала себе і була відкинута.

Література.

1. Сноудон Б. Современная макроэкономика и её эволюция с монетаристской точки зрения: интервью с профессором Милтоном Фридманом / Б. Сноудон, Х. Вэйн // Эковест. – 2002. – № 4. – С. 520-557.

2. Фридман М. Капитализм и свобода / Пер. с англ. – Москва : Новое издательство, 2006. – 240 с.

3. Galbraith J.K. A History of Economics. The Past as the Present / J.K. Galbraith. – London, 1987. – P. 123, 236.

4. Bartlett B. «Reaganomics». Supply Side Economics in Action Westport Connecticut / B. Bartlett. – 1981. – P. 201.

5. The state of small business: A report transmitted to the Congress. – Wash., Gov. print off, 1985. – P. 220.

6. Statistical Abstract of the US, 1991. – P. 355, 431.

7. Statistisches Jahrbuch 1992 für die Bundesrepublik Deutschland. Wiesbaden, 1992. – S. 488, 655.

8. Окумура Х. Корпоративный капитализм в Японии / Х. Окумура; пер. с яп. – Москва, 1986. – 217 с.

9. Клименко А.И. Государственное регулирование экономики как одно из условий обеспечения ее стабильности [Электронный ресурс] / А.И. Клименко // Известия ПГУ им. В.Г. Белинского. – 2011. – № 24. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/gosudarstvennoe-regulirovanie-ekonomiki-kak-odno-iz-usloviy-obespecheniya-ee-stabilnosti-1#ixzz4PEWOXIP4>

10. Quinet E. Le pan francais: Mythe on necessite / E. Quinet, Z. Touzery. – Paris, 1986. – P. 28-29.

11. Воронянський О.В. Проблема формування політичних інститутів у контексті конкурентної боротьби еліт / О.В. Воронянський // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Питання політології. – 2012. – № 21. – С. 75-79.

12. Дубинин С.К. Неоконсервативная перестройка государственно-монополистического регулирования экономики: итальянский вариант / С.К. Дубинин // Государство и экономика развитых капиталистических стран в 80-х годах. – Москва: «Наука», 1989. – С. 245-262.

13. Воронянський О.В. Всесвітня історія: [Довідник] / О.В. Воронянський, Н.А. Міщенко. – Х. : Вид-во «Ранок», 2009. – 480 с.

References.

1. Snoudon B. (2002). Sovremennaja makroekonomika i ejo jevoljucija s monetaristskoj tochki zrenija: interv'ju s professorom Miltonom Fridmanom [Modern macroeconomics and its evolution from a monetarist perspective: an interview with Professor Milton Friedman]. *Jekovest – Ekovest*, No 4, pp. 520-557 [in Russian].

2. Fridman M. (2006). *Kapitalizm i svoboda [Capitalism and freedom]*. (Trans). Moscow: Novoe izdatel'stvo, p. 240 [in Russian].

3. Galbraith J.K. (1987). A History of Economics. The Past as the Present. London, p. 123, 236 [in English].

4. Bartlett B. (1981). «Reaganomics». Supply Side Economics in Action Westport Connecticut, p. 201 [in English].

5. The state of small business: A report transmitted to the President and the Congress. Wash., Gov. print off, 1985, p. 220 [in English].

6. Statistical Abstract of the US, 1991, p. 355, 431 [in English].

7. Statistisches Jahrbuch 1992 für die Bundesrepublik Deutschland. Wiesbaden, 1992, s. 488, 655 [in Deutsch].

8. Okumura X. (1986). *Korporativnyj kapitalizm v Japonii [Corporate capitalism in Japan]*. (Trans). Moscow, p. 217 [in Russian].

9. Klimenko A.I. (2011). Gosudarstvennoe regulirovanie jekonomiki kak odno iz uslovij obespečenija ee stabil'nosti [Government regulation of the economy as one of the conditions to ensure its stability]. *Izvestija PGU im. V.G. Belinskogo – News of PSU. V.G. Belinsky*, No 24. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/gosudarstvennoe-regulirovanie-ekonomiki-kak-odno-iz-usloviy-obespečeniya-ee-stabilnosti-1#ixzz4PEWOXIP4> [in Russian].

10. Quinet E., and Touzery Z. (1986). Le pan français: Mythe on necessite. Paris, pp. 28-29 [in English].

11. Voronyanskyy O.V. (2012). Problema formuvannya politichnih institutiv u konteksti konkurentnoyi borotbi elit [The problem of formation of political institutions in the context of competitive struggle of elites]. *Visnik Harkivskogo natsionalnogo universitetu imeni V.N. Karazina. Seriya: Pitannya politologiji – Bulletin of Kharkov national University named after V.N. Karazin. Series: Questions of science*, No 21, pp. 75-79 [in Ukrainian].

12. Dubinin S.K. (1989). Neokonservativnaja perestrojka gosudarstvenno-monopolitisticheskogo regulirovanija jekonomiki: ital'janskij variant [Neo-conservative restructuring of the public-

monopolisticheskie regulation of the economy: the Italian version]. *Gosudarstvo i jekonomika razvityh kapitalisticheskib stran v 80-h godah – The state and the economy of the developed capitalist countries in 80 years*. Moscow: «Nauka», pp. 245–262 [in Russian].

13. Voronyansky O.V., and Mishchenko N.L. (2009). *Vsesvitnya istoriya [World history]*. Kharkov: Vid-vo «Ranok», p. 480 [in Ukrainian].

Анотація.

Воронянський О.В. Неоконсервативна модель державного регулювання економічних процесів: сутність та досвід.

В статті розглянуто сутнісні характеристики та досвід реалізації неоконсервативної моделі державного регулювання економіки. Показано, що на відміну від кейнсіанської моделі, неоконсервативна спиралася на єдність макро- і мікроекономічних умов економічного розвитку і регулювала їх взаємодію. У цілому вона продемонструвала задовільний рівень керованості економікою в рамках циклічного підйому, однак не змогла створити дієвого механізму інституційного розв'язання його суперечностей.

Ключові слова: державне регулювання економіки, кейнсіанська модель, неоконсервативна модель.

Аннотация.

Воронянский А.В. Неоконсервативная модель государственного регулирования экономических процессов: сущность и опыт.

В статье рассмотрены сущностные характеристики и опыт реализации неоконсервативной модели государственного регулирования экономики. Показано, что в отличие от кейнсианской модели, неоконсервативная опиралась на единство макро- и микроэкономических условий экономического развития и регулировала их взаимодействие. В целом она продемонстрировала удовлетворительный уровень управляемости экономикой в рамках циклического подъема, однако не смогла создать действенный механизм институционального разрешения его противоречий.

Ключевые слова: государственное регулирование экономики, кейнсианская модель, неоконсервативная модель.

Abstract.

Voronyansky O.V. Neo-conservative model of state regulation of economic processes: the nature and experience.

In the article the intrinsic characteristics and experience in implementing neo-conservative model of state regulation of the economy. It is shown that in contrast to the Keynesian model was based on the unity of neo-conservative macro- and microeconomic terms of economic development and regulate their interaction. In general, it has demonstrated a satisfactory level of control within the economy cyclical recovery, but failed to create an effective mechanism for resolving its institutional contradictions.

Key words: state regulation of the economy, Keynesian model, the neo-conservative model.